

Київський університет імені Бориса Грінченка

ПОСТОЛЕНКО ІРИНА СЕРГІЇВНА

УДК 373.5.015(411/429) (043.3)

**ОРГАНІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ
В СЕРЕДНІХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ
ЗАКЛАДАХ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Лавриченко Наталія Миколаївна,
Інститут педагогіки НАПН України,
перший заступник директора.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Сбруєва Аліна Анатоліївна,
Сумський державний педагогічний
університет імені А.С. Макаренка,
проректор з наукової роботи;

кандидат педагогічних наук, доцент
Мілютіна Ольга Костянтинівна,
Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка,
доцент кафедри іноземних мов
та методики викладання.

Захист відбудеться «6» листопада 2012 р. о 13 год. 00 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.133. 01 в Київському університеті імені Бориса Грінченка за адресою: 04053, м. Київ, вул. Воровського, 18/ 2.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Київського університету імені Бориса Грінченка (04212, м. Київ, вул. Маршала Тимошенка, 13/б).

Автореферат розісланий _____ жовтня 2012 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

М.В. Сорока

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Шлях світової та європейської інтеграції України зумовлює необхідність інтенсивних змін у політичному, економічному та соціальному житті нашої держави. Саме тому в останні роки приділяється значна увага реформам у галузі освіти, які спрямовані на досягнення рівня найкращих світових та європейських стандартів. Наразі створюється нова парадигма освіти – орієнтація на новий тип гуманістично-інноваційної освіти, її конкурентність у європейському та світовому просторах. Нашій молоді необхідно забезпечити захищеність, мобільність на ринку праці, здатність робити свідомий духовно-світоглядний вибір, опираючись на міцні і достатні знання, навички та компетентності.

Україна як суверенна, демократична держава, що прагне увійти до 20 передових країн світу, великі сподівання покладає на освіту як рушій поступу. Якісна освіта розглядається як передумова соціальних і економічних модернізаційних змін, а також чинник людського розвитку, що веде до формування громадян, здатних творчо мислити й ефективно діяти в умовах інтеграційних і глобалізаційних процесів.

Амбітність цілей нашої держави і нагальність їх реалізації вимагають передусім якісної трансформації шкільного педагогічного процесу з урахуванням кращих європейських і світових аналогів. Перебуваючи на перехресті двох векторів розбудови – національного та євроінтеграційного, українська школа постала перед низкою суперечностей між:

- наміром досягти вищих стандартів освітньої підготовки школярів та необхідністю убезпечити їх від надмірних перевантажень, дбати про здоров'я учнів так само добре, як і про їхню кваліфікацію та конкурентоспроможність;

- необхідністю дотримуватися нормативних вимог у реалізації шкільного педагогічного процесу і водночас адаптувати його до потреб, здібностей та інтересів учнів, гнучко реагувати на зміни в соціальному і культурному довіллі;

- постійним оновленням, диверсифікацією змісту знань і потребою збалансувати, згармонізувати шкільний навчальний процес за головними його параметрами та освітніми галузями, знайти оптимальний баланс між варіативним та інваріантним його компонентами;

- необхідністю готувати школярів до суспільства знань, посилюючи знанневу складову педагогічного процесу і водночас сприяти особистісному і соціальному становленню учнів, а отже забезпечувати цілісність і повноту педагогічного процесу в єдності навчання, виховання і соціалізації.

Розв'язуючи ці та інші проблеми, доцільно звертатися до зарубіжного педагогічного досвіду. Особливо це стосується тих країн, які мають вагомні здобутки в модернізації шкільного педагогічного процесу. До таких країн наразі належить і Велика Британія, яка є активним учасником євроінтеграційних процесів.

Вивченню окремих аспектів організації педагогічного процесу в українських школах і школах Великої Британії присвятили свої дослідження відомі українські і російські науковці: Н. Авшенюк, Г. Алексевич, Н. Балацька,

А. Барбарига, Л. Березівська, Н. Бібік, О. Волошина, Б. Вульфсон, О. Демченко, Т. Десятов, Н. Дічек, М. Євтух, І. Задорожна, Ю. Кіщенко, Н. Лавриченко, В. Лапчинська, О. Леонтєва, М. Лещенко, О. Локшина, Г. Марченко, О. Мілютіна, А. Парінов, Л. Пуховська, О. Романовська, А. Сбруєва, Р. Сойчук, О. Сухомлинська, М. Тадеєва.

Теоретичне обґрунтування сучасних підходів до організації шкільного педагогічного процесу здійснено такими зарубіжними вченими: К. Бенн (С. Benn), П. Блетчфорд (Р. Blatchford), Г. Валлер (Н. Waller), М. Вінтл (М. Wintle), Д. Гаргрівз (D. Hargreaves), Р. Гарт (R. Hart), П. Герсі (Р. Hersey), Б. Девіс (В. Davies), Т. Джеффс (Т. Jeffs), К. Джіппс (С. Gipps), Д. Дін (J. Dean), Т. Келлі (Т. Kelly), Н. Корак-Какабадзе (N. Korac-Kakabadse), Г. Купер (Н. Cooper), К. Манц (С. Manz), Д. Міллз (J. Mills), К. Оппенгайм (С. Oppenheim), Д. Озборн (J. Osborne), В. Пайнар (W. Pinar), А. Поллард (А. Pollard), С. Прейз (S. Prais), С. Райт (С. Wright), Г. Руддок (Н. Ruddock), А. Свонсон (А. Swanson), Д. Селізбері (J. Salisbury), М. Сміт (М. Smith), Г. Торренс (Н. Torrance), Р. Форде (R. Forde), М. Шіпмен (М. Shipman). Їхні наукові здобутки суттєво впливають на модернізацію освіти не тільки у Великій Британії, але й в інших країнах Європи і світу, в Україні в тому числі. Впродовж тривалої історії розвитку освітньої системи Великої Британії вона неодноразово переживала періоди реформ, з яких щоразу виходила на якісно новий рівень функціонування. І це давало можливість державі посідати лідерські позиції в Європейській співдружності в багатьох галузях: соціальній, економічній, політичній, культурно-освітній.

Спираючись на здобутки та напрацювання українських, російських і британських учених в обраній науково-пошуковій галузі, ми дослідили організацію педагогічного процесу в шкільній освіті Великої Британії на сучасному етапі її розвитку. Аналіз джерельної бази наукових досліджень дав підстави зробити висновок, що організація педагогічного процесу в середніх загальноосвітніх навчальних закладах Великої Британії не була об'єктом чи предметом цілеспрямованого наукового пошуку.

Наведені вище міркування зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: **«Організація педагогічного процесу у середніх загальноосвітніх навчальних закладах Великої Британії».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано у межах наукової комплексної програми лабораторії педагогічної компаративістики Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини на тему: «Адаптивна система вивчення іноземних мов в немовному вузі» (державний реєстраційний номер 0111U007543).

Тему дослідження затверджено вченою радою університету (протокол № 3 від 28 березня 2005 року), узгоджено у Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології НАПН України (протокол № 6 від 14 червня 2005 року).

Мета дослідження – визначити теоретичні і практичні підходи до організації педагогічного процесу у закладах шкільної освіти Великої Британії, окреслити перспективи застосування елементів британського педагогічного досвіду в школах України.

Мета дослідження конкретизується у таких **завданнях**:

1. Визначити тенденції розвитку теорії і практики організації шкільного педагогічного процесу у Великій Британії.
2. Охарактеризувати організаційно-педагогічні підходи до нормативно-законодавчого, фінансового та кадрового забезпечення педагогічного процесу в школах Великої Британії.
3. Проаналізувати організацію взаємодії головних суб'єктів педагогічного процесу в школах Великої Британії.
4. Розкрити теоретичні і практичні підходи до моніторингу якості шкільного педагогічного процесу у Великій Британії.
5. Узагальнити досвід британських педагогів щодо організації шкільного педагогічного процесу, надати рекомендації щодо застосування його елементів в українському шкільництві.

Об'єкт дослідження – педагогічний процес у середніх загальноосвітніх навчальних закладах Великої Британії (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.).

Предмет дослідження – теоретичні і практичні підходи до організації педагогічного процесу у сучасних середніх загальноосвітніх школах Великої Британії (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.).

Теоретико-методологічну основу дисертації становлять: положення методології порівняльної педагогіки (Н. Абашкіна, В. Вульфсон, Н. Лавриченко, М. Лещенко, О. Локшина, О. Матвієнко, О. Мілютіна, Л. Пуховська, А. Сбруєва, О. Сухомлинська); концепції освіти, виховання, навчання (І. Бех, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кремень, Н. Мороз); концепції інноваційних перетворень навчального процесу в закладах середньої освіти на засадах особистісно-орієнтованого, розвивального, диференційованого підходів до навчального процесу (Л. Березівська, Н. Бібік, О. Савченко, М. Євтух).

Методи дослідження. Для досягнення визначеної в дисертації мети і розв'язання поставлених завдань використовувався комплекс методів дослідження: *історико-ретроспективний аналіз* для визначення провідних тенденцій розвитку та шляхів удосконалення шкільного педагогічного процесу у Великій Британії; *структурно-системний* з метою теоретичного обґрунтування дослідження; *порівняльно-типологічний* для виявлення спільного і відмінного в організації педагогічного процесу в школах Великої Британії та України; *аналіз діяльності* головних суб'єктів педагогічного процесу з метою з'ясування організаційних основ їхньої взаємодії, а також виявлення особливостей нормативно-законодавчого, фінансового і кадрового забезпечення в школах Сполученого Королівства; *узагальнення, систематизація* з метою дослідження особливостей моніторингу якості шкільного педагогічного процесу у британських школах; *компаративний аналіз* при зіставленні головних складових педагогічного процесу в школах України та Великої Британії, а також з метою порівняння теоретичних і практичних підходів до організації педагогічного процесу в Англії, Уельсі, Шотландії та Північній Ірландії як найбільших територіальних одиниць Великої Британії; *наукової екстраполяції* для перенесення та адаптації досвіду організації педагогічного процесу в школах Великої Британії в освітню практику в Україні.

Джерельна база дослідження:

- наукові праці (монографії, дисертації) англійських, українських і російських науковців; матеріали наукових конференцій, присвячених проблемам розвитку та реформуванню шкільної освіти;
- законодавчі акти в галузі реформування освіти Великої Британії, документи Міністерства освіти Великої Британії, Національний курикулум (2002 р.);
- Закони України і нормативні постанови в галузі освіти;
- статті українських та зарубіжних учених, опубліковані у філософських та педагогічних часописах («Шлях освіти», «Рідна школа», «Директор школи», «Стандарты и мониторинг в образовании», «Педагогика» та ін.);
- вітчизняні та зарубіжні статистичні й реферативні збірники, словники, довідники: «Український педагогічний словник», «Педагогический глоссарий» та ін.;
- інформаційні ресурси мережі Інтернет (електронний ресурс бібліотеки Британської Ради (British Council) www.britishcouncil.org.uk, офіційний сайт Міністерства освіти Великої Британії www.education.gov.uk та ін.);
- наукові праці (монографії, дисертації, статті), вивчені під час роботи в зарубіжних бібліотеках: Німеччини (Бохумський університет) та Росії (Російська Національна Бібліотека).

Наукова новизна одержаних результатів дисертації полягає у тому, що *вперше* педагогічний процес в школах Великої Британії досліджено як системне явище в єдності його цілей, завдань, змісту, форм і методів їх реалізації, а також найголовніших тенденцій розвитку – демократизації, егалітаризації, гнучкості, стандартизації. Визначено принципи управління шкільним педагогічним процесом (демократичність управління; колегіальність у прийнятті рішень; педагогічне лідерство; зорієнтованість на результат; соціальне партнерство), охарактеризовано педагогічні підходи до нормативно-законодавчого забезпечення педагогічного процесу в школах Великої Британії (цілеспрямованість, прогностичність, ефективність, технологічність, територіальні відмінності), а також фінансового забезпечення (справедливий розподіл ресурсів, плановість, цільове спрямування коштів, ефективне використання ресурсів). Виявлено педагогічні засади організації взаємодії головних суб'єктів педагогічного процесу в сучасних британських школах (партнерство, рівноправ'я, демократичні відносини, толерантність, взаєморозуміння, активна взаємодія, взаємодопомога), а також види оцінювання учнівських знань (формальне оцінювання знань учнів, неформальне оцінювання знань учнів, підсумкове оцінювання, періодичне тестування, оцінювання в кінці ключових етапів навчання). Здійснено порівняльний аналіз підходів до організації педагогічного процесу в британських і українських школах, надано рекомендації щодо використання елементів відповідного британського досвіду в Україні; *удосконалено* розуміння і тлумачення англомовних понять і термінів, які стосуються шкільного педагогічного процесу (курикулум, менторинг, ментор, фандрайзинг, місцеві органи управління освітою); *подальшого розвитку*

набули методологічні основи реалізації міжпредметного та компетентнісного підходів до організації шкільного педагогічного процесу.

Практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що фактичний матеріал та основні положення дослідження можуть бути використані під час розроблення та викладання у вищих навчальних закладах України окремих модулів, які доповнять традиційний зміст предметів «Практика усного і писемного мовлення» та «Країнознавство», а також курсів з історії педагогіки та зарубіжної педагогіки. Матеріал дисертаційного дослідження може бути корисним студентам, викладачам, аспірантам, науковцям для подальшого вивчення зарубіжного педагогічного досвіду і його використання з метою вдосконалення організації педагогічного процесу в українських школах. На допомогу здобувачам наукових ступенів у галузі порівняльної педагогіки укладено словник термінів і понять, що стосуються шкільної освіти у Великій Британії.

Результати дослідження **впроваджено** у навчально-виховний процес Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини у викладанні навчального курсу «Практика усного і писемного мовлення» на факультеті іноземної філології (довідка № 803 від 26 березня 2012 року), а також Козацької загальноосвітньої школи I–III ступенів у рамках пілотного проекту (довідка № 146 від 11 вересня 2010 року).

Особистий внесок здобувача: у спільній зарубіжній публікації (Postolenko I., Y. Boyko, A. Kovbasyuk. Planning and targets of school education in Great Britain / I. Y. Postolenko, A. Boyko // International Science Ukrainian Edition (Humanities and Medical Science), Vol. 2. – Advanced Executive, United States of America, December 2010. – P. 78–81.) полягає в обґрунтуванні цілей педагогічного процесу в британських школах, висвітленні основних завдань планування шкільного педагогічного процесу у Великій Британії.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дисертаційного дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри англійської мови Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, на засіданнях лабораторії порівняльної педагогіки УДПУ імені Павла Тичини; доповідалися на *міжнародних науково-практичних конференціях*: «Іноземна мова як фактор входження в міжнародний освітній простір» (15–16 червня 2007 року, м. Умань); «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології» (9–10 жовтня 2008 року, м. Умань); «Розбудова освіти для суспільства знань: мова, полікультурність, особистість» (27–28 травня 2010 року, м. Умань); «Роль едукативного середовища в підготовці вчителя початкової школи» (7–8 жовтня 2010 року, м. Умань), «Проблеми та перспективи лінгвістичних досліджень в умовах глобалізаційних процесів» (7–8 квітня, 2011 року, м. Тернопіль); «Соціалізація особистості: культура, освітня політика, технології формування» (20–21 квітня 2011 року, м. Суми); «Розвиток освітніх систем у глобальному вимірі: тенденції і прогнози» (26–27 травня, 2011 року, м. Умань), «Міждисциплінарність як методологія гуманітарних наук: мова, освіта, культура» (26–27 квітня 2012 р. м. Умань); *всеукраїнських науково-методичних семінарах*: «Порівняльна педагогіка: стан, проблеми, перспективи» (16 березня

2009 року, м. Умань); «Актуальні проблеми вітчизняної порівняльної педагогіки за умов євроінтеграційних процесів», (25–26 березня 2010 року, м. Ніжин); *регіональних наукових та науково-практичних конференціях*: звітній науковій конференції Інституту педагогіки НАПН України за 2006 рік (2–3 квітня 2007 року, м. Київ); Звітній науково-практичній конференції за підсумками роботи 2008 року (12 травня 2009 року, м. Умань).

Публікації. Результати дисертаційного дослідження висвітлено в 19 публікаціях (17 одноосібні), з них: 7 провідних фахових видань, 1 зарубіжна публікація, 11 тез у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційне дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації – 209 сторінок, з яких основний зміст викладено на 176 сторінках. У списку використаних джерел зазначено 264 найменування на 22 сторінках, з яких 183 – англійською мовою. Основний текст дисертації містить 14 таблиць, 2 рисунки. Робота має 7 додатків на 11 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження, обґрунтовано актуальність і доцільність дисертації, визначено мету, об'єкт, предмет, завдання, теоретико-методологічну основу і методи дослідження дисертаційної роботи; подано джерельну базу, розкрито наукову новизну, практичне значення дослідження, відображено апробацію його результатів; вказано відомості про публікації, структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі – **«Розвиток організаційних основ шкільного педагогічного процесу у Великій Британії (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.)»** охарактеризовано теоретичні підходи до організації шкільного педагогічного процесу у середніх загальноосвітніх закладах Великої Британії у контексті загальноєвропейських та світових тенденцій розвитку шкільної освіти.

Проаналізувавши розвиток організаційних основ шкільного педагогічного процесу у Великій Британії у другій половині ХХ на початку ХХІ ст., визначено такі його тенденції: подовження терміну обов'язкового шкільного навчання; пом'якшення селекційного відбору учнів для навчання в школах різних типів; егалітаризація – забезпечення рівності прав учнів на освіту; поєднання загальноосвітньої та професійно-спрямованої підготовки учнів у старшій середній школі; поєднання і збалансування дії централізаційно-децентралізаційних механізмів управління освітою; посилення стандартизованих вимог до якості шкільного педагогічного процесу; відповідність здобутої шкільної освіти ринковим вимогам; демократизація шкільного педагогічного процесу; структурно-функціональна оптимізація (поділ на етапи); поєднання виховної і навчальної роботи; освітньо-виховне партнерство; переорієнтація навчального процесу на компетентісні засади.

На підставі аналізу зарубіжних джерел встановлено, що найголовнішими для розвитку шкільної освіти Великої Британії виявилися реформи 1944 та

1988 років, які заклали принципи організації педагогічного процесу, що поширилися на всій території країни і стали обов'язковими для більшості шкільних закладів. Зокрема, завдяки реалізації Закону про освіту Батлера (1944 р.) було майже повністю змінено нормативно-правову базу шкільної освіти, створено Міністерство освіти, як окрему структуру, запроваджено обов'язкове шкільне навчання учнів віком від 5 до 15 років, сформовано трикомпонентну систему шкільної освіти (створено три типи середніх шкіл: класичні (grammar schools) – для навчання здібних академічно учнів, технічні (technical schools) – з практичним спрямуванням освіти) та нові сучасні середні школи (new modern secondary schools) – для решти учнів, школи отримали значний рівень автономії у сфері управління, фінансування та організації педагогічного процесу.

Закон про освіту Бейкера (1988 р.) вніс важливі зміни в організацію педагогічного процесу в британських школах, зокрема було створено Національний курикулум, запропоновано систему проведення тестування знань учнів, розширено програму вивчення релігії, передано контроль за шкільним бюджетом від місцевих органів управління освітою безпосередньо до шкіл, запроваджено в шкільну практику ключові етапи навчання, створено Офіс освітніх стандартів, батьки отримали право обирати школи для дітей.

З'ясовано, що у 90-х роках ХХ століття у Великій Британії відбулася реорганізація початкової школи з метою підвищення стандартів грамотності учнів, а також здійснено профілізацію навчання у старших класах загальноосвітніх шкіл. Серед основних змін у шкільному педагогічному процесі, що відбулися у Великій Британії на початку ХХІ століття, відзначаємо такі: реорганізація навчання у старших класах на засадах профільності; отримання школами значного рівня управлінської і фінансової автономії; посилення взаємодії і співпраці шкіл з батьками та місцевими громадами.

Структурні реформи шкільного педагогічного процесу Великої Британії кінця ХХ – початку ХХІ століть були позначені централізаційними і децентралізаційними тенденціями. До перших відносимо: запровадження національних навчальних планів, показників навчальних досягнень та тестів оцінювання якості знань учнів у віці 7, 11, 14 та 16 років, шкільної інспекції (OfSTED), стандартів професійно-педагогічної підготовки і діяльності шкільного персоналу та адміністрації, шаблів професійного росту вчителів; централізованого фінансування грантових шкіл через спеціально створену агенцію (Funding Agency for Schools); створення та координацію діяльності національної системи шкіл передового досвіду (шкіл-маяків, міських центрів якісної освіти). Децентралізація освіти відбувалася у таких формах: суттєве звуження функцій місцевих органів управління освітою (LEAs) шляхом передачі значної частини їх повноважень школам; роздрібнення освітньої адміністрації Великого Лондона, що виступала як політичний опонент здійснюваних консервативним урядом М. Тетчер реформ, утворення 13 регіональних освітніх адміністрацій; створення системи грантових шкіл (grant-maintained schools), які були виведені з-під влади місцевих органів управління освітою і могли самостійно вирішувати всі питання управління; створення системи міських

технологічних коледжів, які отримали додаткові права щодо самостійного вирішення питань змісту освіти, планування та структури педагогічного процесу тощо; укладання схеми шкільного менеджменту (local school management), яка передбачала фінансування шкіл за формулою, що враховувала кількість учнів, а також надання школам можливості самостійно розподіляти кошти, отримані з державного бюджету та власного фандрайзингу. Крім того, було надано широкі повноваження опікунським радам шкіл, до яких увійшли батьки, директор школи, представники учительського колективу, бізнесових структур, місцевої громади та місцевих органів управління освітою.

У ході дослідження виявлено, що у сучасній шкільній освіті Великої Британії спостерігається складне поєднання централізаційних та децентралізаційних механізмів управління педагогічним процесом, що зумовлено потребами економічного розвитку країни в умовах глобалізації, розвитком економіки знань та інформаційно-комунікаційних технологій. До пріоритетних завдань організаційного вдосконалення педагогічного процесу в школах Великої Британії належать підвищення рівня доступу учнів до якісної освіти по всій країні; забезпечення ефективності педагогічного процесу шляхом його стандартизації, обліку результатів і звітності; посилення зв'язків між школами і роботодавцями.

Встановлено, що у Великій Британії шкільна освіта традиційно позначена управлінською автономією на рівні найбільших територіальних одиниць – Англії, Уельсу, Шотландії та Північної Ірландії. В Англії та Уельсі центральний уряд запроваджує освітню політику в практику та узгоджує діяльність з іншими установами національного та регіонального рівнів. Менеджмент шкільної освіти у Північній Ірландії здійснюють Міністерство освіти (Department of Education – DE) і Міністерство зайнятості та навчання (Department for Employment and Learning – DEL), а на регіональному рівні – п'ять комітетів освіти та бібліотек (Education and Library Boards). У Шотландії за реалізацію освітньої політики відповідальність несе Прем'єр-міністр, Шотландський виконавчий освітній комітет (Scottish Executive Education Department – SEED) та Шотландський департамент ініціатив, транспорту на навчання впродовж життя (Scottish Executive Enterprise, Transport & Lifelong Learning Department – SEETLLD). На регіональному рівні за розвиток освіти відповідають 32 унітарні ради, які називаються Шотландські місцеві ради (Scottish Local Authorities – SLAs), до складу яких входять представники місцевої влади, педагогічних колективів і церковних громад.

З'ясовано, що британський уряд розподіляє фінанси між школами (Standards Grant), а також місцевими органами управління освітою (Standards Fund), які уповноважені дбати про належне матеріально-технічне забезпечення педагогічного процесу в школах. В управлінні шкільними фінансами зацікавлені урядовці, вчителі, учні, батьки та місцеві органи управління освітою, відтак вони теж долучаються до цього процесу. Завданням урядовців є затвердження бюджетів для шкіл та постійний контроль за плануванням та розподілом виділених бюджетних коштів. Фінансовий комітет отримує рекомендації від урядовців щодо раціонального розподілу бюджету. Місцеві органи управління

освітою зобов'язані контролювати, щоб бюджети шкіл були раціонально сформовані, вони вимагають від уряду, щоб він вчасно надавав щодо цього необхідну інформацію. На початку ХХІ століття ситуація з фінансуванням шкіл у Великій Британії стала більш сприятливою, що позначилося на якості педагогічного процесу: збільшилася кількість робочих місць для вчителів у школах; підвищився рівень забезпечення шкіл комп'ютерами та технічними засобами навчання; покращилася якість шкільних будівель та класних приміщень; підвищилася якість стандартів навчання учнів з грамотності у початкових класах.

В організації навчальної діяльності учнів найбільшої значущості останнім часом набув Національний курикулум як головний документ, що визначає загальнонаціональні рамкові вимоги до змісту навчання в середніх загальноосвітніх школах. Ці нормативні вимоги можуть адаптуватися й доповнюватися на регіональному і локальному рівнях. Так, наприклад, у школах Англії, Уельсу та Північної Ірландії керуються Національним курикулумом, запровадженим урядом Великої Британії у 1988 році. Школи Шотландії теж беруть його за основу, однак наділені правом запропонувати власний курикулум. Існує навіть спеціальна організація – «Шотландія, що вчиться і навчає» (Learning and Teaching Scotland), яка допомагає школам вдосконалювати навчальний план і рухатися в напрямі дотримання й виконання загальнонаціональних освітніх директив. На рівні шкільних навчальних закладів загальнодержавні й регіональні нормативні вимоги організації педагогічного процесу доповнюються, конкретизуються й закріплюються в шкільному статуті як документі, що унормовує функції, правила й процедури взаємодії головних суб'єктів і учасників педагогічного процесу.

Дослідження засвідчило, що управління педагогічним процесом у британських школах базується на системі педагогічного лідерства, менторингу та консультування, а також діяльності педагогічних команд. Зазвичай, у школі створюють кілька педагогічних команд, у кожній з них – від шести до восьми людей. Педагогічні команди розпочинають свою роботу з налагодження взаємовідносин між членами команди, створюють стратегічний план дії і надають його шкільній адміністрації, спрямовують свою роботу на виконання визначених завдань у рамках цього плану. Команди працюють за перехресно-функціональним принципом і покликані сприяти формуванню позитивного іміджу навчального закладу, покращанню шкільного менеджменту і якості освітніх послуг, створенню і підтриманню комфортного для праці й творчості педагогічного середовища.

У другому розділі дисертації – **«Практичний досвід організації педагогічного процесу у закладах шкільної освіти у Великій Британії»** – проаналізовано практичні підходи до організації педагогічного процесу у британських школах, такі як структурні, змістові й методичні, визначено їх особливості порівняно з організацією педагогічного процесу в середніх загальноосвітніх закладах України, виявлено перспективні для запозичення елементи британського педагогічного досвіду.

Визначено, що головним документом, завдяки якому унормовано роботу британських шкіл, є курикулум, причому під курикулумом розуміють як навчальний план, навчальну програму, так і безпосередньо навчальний процес, організований відповідно до поставлених педагогічних цілей. Британські фахівці розрізняють з функціональної точки зору такі типи курикулуму, як робочий, інституціональний, прихований, шкільний, базовий та локальний. Робочий курикулум охоплює процес викладання і навчання в школі та за її межами, який відбувається з певною метою. Інституціональний курикулум передбачає роботу школи, яка базується на наданні інформації вчителям і учням про шкільне життя, його цінності та кодекс поведінки, способи роботи у колективі. Прихований курикулум є засобом, за допомогою якого школи привносять соціальний контекст у нормований офіційною владою курикулум у процесі його трансляції учням. Шкільний курикулум встановлює вимоги і створює умови для розвитку учнівських знань, умінь і здібностей. У базовому курикулумі встановлено вимоги до організації педагогічного процесу, які є обов'язковими для всіх шкіл. Локальний курикулум діє в певному шкільному середовищі і підпорядкований національному та базовому курикулумам, він включає факультативи та курси на вибір, які британські учні обирають, виходячи з власних інтересів.

Дослідження довело, що згідно з курикулумом, прийнятим у 1988 році та вдосконаленим у 2002 році педагогічний процес набув чіткої структури у вигляді чотирьох послідовних ключових етапів K1, K2, K3 і K4, кожен з яких відповідає певній віковій категорії учнів: 5–7 років – етап K1, 7–11 років – етап K2, 11–14 років – етап K3, 14–16 років – етап K4. Варто зазначити, що у Шотландії, на відміну від Англії, Уельсу та Північної Ірландії, відсутній поділ на ключові етапи навчання, педагогічний процес організовано на засадах традиційного поділу на початкову, середню і старшу шкільну освіту.

Виявлено, що в Англії, Уельсі і Північній Ірландії освіта є обов'язковою для всіх дітей віком від 5 до 16 років включно, проте уряд пропонує збільшити термін навчання до 18 років. Таке нововведення планується реалізувати до 2013 року. Режимні моменти для шкіл Великої Британії розробляються регіонально і на рівні окремих навчальних закладів. У більшості британських шкіл академічний рік триває від вересня до липня і поділений на три семестри: осінній – від початку вересня до середини грудня (Michaelmas Term); весняний – від початку лютого до середини / кінця березня (залежно від дати Паски) (Lent Term); літній – від початку / середини квітня до середини липня.

Робочий день у британських школах триває орієнтовно 6–6, 5 годин. Більшість шкіл починають робочий день в проміжку часу з 8.30 до 9.00 і закінчують о 15.15–15.45. Тривалість занять може варіюватися від 20 до 75 хвилин, залежно від специфіки навчального предмета. Інколи школи можуть змінювати режим роботи, зокрема тривалість уроків на тому чи тому етапі навчання, але обов'язково мають консультуватися з цього приводу з батьками та місцевими органами управління освітою.

У дисертаційному дослідженні зазначено, що у 2008 році у Великій Британії впроваджено оновлений Національний курикулум для середніх

загальноосвітніх закладів. Цим зумовлені суттєві зміни у класифікації навчальних предметів, зокрема в поділі навчальних предметів на обов'язкові, базові і за вибором. Так, обов'язковими дисциплінами на третьому та четвертому ключових етапах визначено: мистецтво і дизайн, громадянознавство, дизайн і технології, англійську мову, географію, історію, інформаційні технології, математику, сучасні іноземні мови, музику, фізкультуру, природознавство, релігійну освіту, статеву освіту, професійно зорієнтоване навчання. Оновлений курикулум містить настанови й рекомендації щодо реалізації міждисциплінарного, кросдисциплінарного, компетентнісного підходів у викладанні й навчанні.

Важливим напрямом організації педагогічного процесу в британських школах є моніторинг якості знань. Оцінювання успішності учнів може мати діагностичний характер, тобто бути спрямоване на те, щоб з'ясувати, яким навчальним матеріалом володіє учень, і як він може його практично застосувати; виявити, наскільки ефективним є процес викладання; визначити сильні й слабкі місця кожного учня у навчанні; отримати й надати інформацію про прогрес учнів іншим учителям, батькам, адміністрації школи та місцевим органам управління освітою. Формальне оцінювання застосовується переважно з метою виконання доведених курикулумом стандартів якості опанування предметних знань і формування необхідних для їх застосування компетентностей. Відповідно до результатів проведених тестувань у британських школах, визначається загальний рейтинг шкіл, який демонструє досягнення учнів під час складання іспитів для отримання загального сертифікату про середню освіту. Загальний рейтинг шкіл оприлюднюється кожного року в ЗМІ, для того, щоб батьки могли визначити кращі школи і обрати їх для своїх дітей.

Зазначимо, що успішна організація педагогічного процесу у школах Великої Британії значною мірою досягається й підтримується завдяки ефективній взаємодії його головних суб'єктів – учнів, вчителів, батьків, працівників соціальних служб. У кожній британській школі діють соціальна, психологічна, медична служби, які покликані піклуватися про фізичне, психічне й соціальне здоров'я учнів і створювати сприятливі умови для навчання й дозвілля дітей та молоді шкільного віку. Однією з найважливіших проблем у сучасних школах Великої Британії є демократизація ділових і міжособистісних стосунків між вчителями, учнями й батьками. Партнерство між учителями та учнями є широким поняттям і розуміється як активне залучення учнів, а також їхніх родин до розв'язання нагальних проблем організації педагогічного процесу в школі. Широко практикується консультативна робота як спільна діяльність вчителів та учнів, спрямована на обговорення актуальних питань організації шкільного життя. З цією метою учнів також залучають до таких видів діяльності, як обмін думками, створення «мапи учнівських думок»; робота в групах, участь в навчальних і дослідницьких проектах, допомога місцевій громаді тощо.

У роботі показано, що певним чином педагогічне партнерство поширюється й на організацію позакласної і позашкільної роботи з учнями. Британські діти мають змогу після школи проводити час у позашкільних закладах відпочинку та дозвілля (школи укладають партнерські угоди з такими

зкладами), які працюють протягом 4–5 год. на день (зазвичай, з 12.45 до 17.15). Адміністрація кожного такого закладу розробляє план і розклад роботи з учнями, в якому зазначені дні тижня, коли працює певна секція чи студія, керівники секцій і кількість учнів, які їх відвідують, місце і час проведення занять. Зазвичай, заняття в клубах дозвілля та відпочинку тривають від 45 хв. до 1 год. 15 хв., залежно від їх характеру.

Попри значні досягнення в організації шкільного навчального процесу британські педагоги й науковці визнають, що існує чимало проблем, які потребують якомога швидшого розв'язання. Ідеться передусім про більш раціональний розподіл часу на уроках; використання перерв і позаурочного часу як для відпочинку, так і розвитку учнів – соціального, фізичного, морального, естетичного тощо, педагогічно керовану координацію навчально-виховних впливів з боку сім'ї, школи, громади, підвищення конкурентоздатності випускників школи на ринку праці.

Зіставляючи досвід організації педагогічного процесу в школах України і Великої Британії, визначено спільні і відмінні тенденції. Унікальність британського досвіду полягає в тому, що в країні забезпечений належний рівень фінансування освіти і завдяки цьому рівний доступ громадян до якісної освіти як мета педагогічного процесу підкріплено необхідними ресурсами – матеріально-технічними, людськими, інформаційними.

У Великій Британії вдало реалізована ідея профільного навчання на рівні старшої школи, і загалом навчальний процес видається збалансованішим щодо гуманітарної, природничо-математичної, художньо-естетичної, технологічної освіти. Завдяки цьому британські учні мають перевагу у виборі для себе навчальних траєкторій і можуть реалізовувати їх у різних типах навчальних закладів.

Для українських середніх загальноосвітніх закладів профілізація старшої школи є відносно новим кроком. Упродовж останніх років створено значну частину навчально-методичного забезпечення профільного навчання, тривають пошуки теоретичних і практичних моделей і форм профільного навчання учнів старшого шкільного віку.

На відміну від Великої Британії, де організація педагогічного процесу здійснюється на основі централізаційно-децентралізаційних механізмів, в Україні досі не подолана жорстка централізація в багатьох аспектах організації шкільного педагогічного процесу – фінансуванні, адмініструванні, доборі педагогічних кадрів тощо.

До спільних тенденцій розвитку шкільної освіти в Україні і Великій Британії слід віднести посилення стандартизованих вимог до якості шкільного педагогічного процесу, а також пошук і вдосконалення процедур і методів оцінювання знань учнів, моніторинг діяльності навчальних закладів щодо дотримання освітніх стандартів. В Україні, так само, як і Великій Британії, перспективи вдосконалення шкільного педагогічного процесу пов'язують з такими питаннями, як подовження обов'язкового шкільного віку; демократизація, егалітаризація (рівність прав учнів на освіту); запровадження і реалізація компетентісно орієнтованого курикулуму, урахування

загальноєвропейських тенденцій і рамкових вимог щодо розвитку шкільної освіти.

На основі комплексного вивчення проблеми організації педагогічного процесу в середніх загальноосвітніх навчальних закладах Великої Британії зроблено такі **висновки**:

1. Визначено, що розвиток організації педагогічного процесу в британських школах позначений такими основними тенденціями: подовження терміну обов'язкового шкільного навчання, пом'якшення селекційного відбору учнів для навчання в школах різних типів, егалітаризація – забезпечення рівності прав учнів на освіту, поєднання загальноосвітньої та професійно спрямованої підготовки учнів у старшій середній школі, поєднання і збалансування дії централізаційно-децентралізаційних механізмів управління освітою, посилення стандартизованих вимог до якості шкільного педагогічного процесу, відповідність здобутої шкільної освіти ринковим вимогам; демократизація шкільного педагогічного процесу, структурно-функціональна оптимізація (поділ на етапи), поєднання виховної і навчальної роботи, освітньо-виховне партнерство, переорієнтація навчального процесу на компетентісні засади.

2. Охарактеризовано основні нормативно-законодавчі документи, що визначають вимоги до реалізації педагогічного процесу в британських школах: Національний курикулум, закони та акти про освіту та шкільні статuti. Зазначені документи дають змогу реалізувати шкільний навчальний процес на засадах: цілеспрямованості (цілепокладання) – послідовної реалізації державних вимог, прогностичності – формування змісту освіти, який дасть можливість учневі виконати завдання будь-якої складності в майбутньому, а також технологічності – забезпечення неперервності й послідовності у розробленні нормативної та навчально-методичної документації, ефективності – орієнтації педагогічного процесу на опанування учнями ключовими і предметними компетентностями, урахування регіональної специфіки при визначенні цілей педагогічного процесу.

Сучасні нормативно-законодавчі акти в галузі шкільної освіти передбачають покращення фінансового і кадрового забезпечення у школах Великої Британії. Аналіз цих документів дає підстави стверджувати, що в сучасних британських школах домінують такі принципи адміністрування, як демократичність, колегіальність у прийнятті рішень, педагогічне лідерство, соціальне партнерство, зорієнтованість на результат. Важливим є забезпечення педагогічного процесу людськими ресурсами. При доборі та наймі на роботу педагогічного персоналу у британських школах беруть до уваги передусім такі якості й здатності претендентів, як конкурентоспроможність, професіоналізм, фахова компетентність, уміння працювати в колективі, уміння працювати з дітьми, інноваційне мислення, творчість. Головними принципами фінансового забезпечення педагогічного процесу в сучасних британських школах є: справедливий розподіл фінансових ресурсів, плановість, цільове спрямування і використання коштів, доцільність і ефективність використання коштів.

3. Проаналізовано організацію взаємодії головних суб'єктів педагогічного процесу (вчителів, учнів, батьків, громадськості), яка відбувається переважно на

засадах партнерства, рівноправ'я, демократичних відносин, толерантності, взаєморозуміння, взаємодопомоги, активної взаємодії. Для досягнення поставлених цілей взаємодія головних суб'єктів педагогічного процесу здійснюється в таких формах і напрямках, як обмін думками, спільна діяльність на уроках, бесіди із запрошеними на урок гостями, використання інформаційних технологій. Покращенню взаємодії вчителів і учнів у педагогічному процесі сприяє також застосування таких методичних підходів до організації їх роботи, як вибіркова перевірка, фотооцінювання, анкетування, рольові ігри, педагогічний супровід дітей з особливими потребами, індивідуальні консультації, менторинг, тьюторство.

4. Розкрито особливості моніторингу якості шкільного педагогічного процесу у Великій Британії, встановлено, що за характером педагогічний процес у сучасних британських школах є стандарто-зорієнтованим і компетентнісно-зорієнтованим, він передбачає чіткий контроль за дотриманням стандартів. Оцінювання за цих обставин є невід'ємною частиною педагогічного процесу і розглядається як об'єктивний показник його результативності, як мірило досягнення цілей, дотримання стандартів. У зв'язку з цим британські педагоги, як науковці, так і практики, приділяють значну увагу оцінюванню навчальних досягнень учнів, застосовуючи інспекторські перевірки (зовнішнє оцінювання), спостереження за діяльністю учнів, внутрішнє шкільне оцінювання, тестування, визначення рейтингу шкіл за загальнонаціональною шкалою, участь у міжнародних програмах PISA, TIMSS. У британських школах найбільш поширені такі види оцінювання учнівських знань: формальне оцінювання знань учнів, неформальне оцінювання знань учнів, підсумкове оцінювання, періодичне тестування, оцінювання в кінці ключових етапів шкільної освіти.

5. Узагальнено досвід британських педагогів щодо організації педагогічного процесу в школах, а зіставлення за головними параметрами педагогічного процесу у школах Великої Британії й України дало змогу визначити спільні і відмінні риси. До перших належать: демократичний підхід до організації педагогічного процесу в школах, удосконалення управлінських механізмів, стандартизація, моніторинг якості педагогічного процесу, прагнення забезпечити усім дітям рівні можливості на здобуття якісних знань.

Узагальнення досвіду організації шкільного педагогічного процесу у Великій Британії дало змогу сформулювати висновки-рекомендації щодо використання елементів цього досвіду у системі загальної середньої освіти України. З метою вдосконалення педагогічного процесу в українських школах, доцільно: надати більшій системності й послідовності шкільному педагогічному процесу, узгодивши просторовий (цілісність) і часовий (наступність і поступальність) його параметри; оптимізувати організацію процесу навчання школярів з урахуванням їхніх пізнавальних інтересів і вікових особливостей, а також можливостей опановувати освітні стандарти власним темпом і на необхідному рівні якості; збалансувати зміст педагогічного процесу за основними предметними галузями знань; сприяти партнерській взаємодії в процесі організації діяльності головних суб'єктів педагогічного процесу; організувати підтримку педагогічного лідерства як засобу підвищення ефективності

педагогічної команди і реалізації педагогічних цілей, а також впровадження інноваційних методів роботи; здійснювати постійний моніторинг якості педагогічного процесу з урахуванням конкурентності його «продукту» як в межах країни, так і за кордоном; створити загальнонаціональний рейтинг шкіл і висвітлювати його у ЗМІ; сприяти розвитку автономного менеджменту шкіл шляхом надання їм більшої свободи і, водночас, відповідальності за результати діяльності; посилити зв'язок між класно-урочною і позакласною навчальною діяльністю учнів; сприяти відкритості шкіл соціокультурному довкіллю і залученню батьків і представників місцевої громади як суб'єктів шкільного педагогічного процесу; розвивати демократичні засади управління шкільним педагогічним процесом: колегіальність у прийнятті рішень, педагогічне лідерство, залучення учнів до створення шкільного статуту, фінансова підтримка учнівського самоврядування, рівний доступ до інформації, справедливий розподіл ресурсів, чесна конкуренція тощо; застосовувати комплексний підхід до оцінювання якості педагогічного процесу за участю як безпосередніх його учасників, так і незалежних експертів.

Досліджувана проблематика є багатоаспектною і не вичерпується представленою науковою роботою. Подальших наукових розвідок потребують такі напрями: управлінські аспекти організації педагогічного процесу в середніх загальноосвітніх навчальних закладах; моніторинг якості знань учнів як складова організації педагогічного процесу у школах; суб'єкт-суб'єктна взаємодія учасників педагогічного процесу; тенденції управління та фінансування шкільних навчальних закладів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Постоленко І.С. Взаємодія між школами та батьками у Великій Британії / І.С. Постоленко // Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки». – Черкаси, 2009. – Вип. 145. – С. 111–114.
2. Постоленко І.С. Демократизація освітнього процесу в Україні / І.С. Постоленко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / ред. кол.: Н. С. Побірченко [та ін.]. – К. : Міленіум, 2005. – Вип. 11. – С. 111–117.
3. Постоленко І.С. Залучення батьків у шкільний педагогічний процес Великої Британії / І.С. Постоленко // Соціалізація особистості: культура, освітня політика, технології формування: матеріали міжнародної науково-практичної конференції молодих учених і студентів (Суми, 20–21 квітня, 2011р.). – Суми: Видавництво СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2011. – С. 46–48.
4. Постоленко І.С. Ключові етапи навчання як основа організації педагогічного процесу у британських школах / І.С. Постоленко // Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) / (за заг. ред. проф. Є.І. Коваленко). – Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2011, – № 2. – С. 138–142.

5. Постоленко І.С. Контроль якості педагогічного процесу в школах Великої Британії / І.С. Постоленко // Порівняльно-педагогічний калейдоскоп : вісник лабораторії педагогічної компаративістики : до Другого всеукраїнського науково-методичного семінару «Порівняльна педагогіка : стан, проблеми, перспективи» 16 березня 2009 року. – Умань : Алмі, 2009. – С. 55–57.
6. Постоленко І.С. Методика проведення оцінювання знань учнів у школах Великої Британії / І.С. Постоленко // Розвиток освітніх систем у глобальному вимірі : тенденції і прогнози : матеріали міжнародної наукової конференції (26–27 травня, 2011 р.). – Частина II. – Умань : ПП Жовтий, 2011. – С. 26–29.
7. Постоленко І.С. Нормативно-законодавче забезпечення педагогічного процесу в школах Великої Британії / І.С. Постоленко, Я.А. Бойко // Роль едукативного середовища в підготовці вчителя початкової школи : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 7–8 жовтня 2010 року. – Умань : ПП Жовтий, 2010. – С. 152–155.
8. Постоленко І.С. Нормативно-законодавче забезпечення шкільної освіти Англії, Уельсу і Північної Ірландії / І.С. Постоленко // Проблеми та перспективи лінгвістичних досліджень в умовах глобалізаційних процесів: Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, 7–8 квітня 2011 р., ТНЕУ. – Тернопіль : Економічна думка, 2011. – С. 321–323.
9. Постоленко І.С. Особливості організації курікулуму у середніх навчальних закладах Великої Британії / І.С. Постоленко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / ред. кол.: Н. С. Побірченко [та ін.]. – Умань : СПД Жовтий, 2009. – Вип. 29. – С. 121–126.
10. Постоленко І.С. Особливості управління та фінансування закладів шкільної освіти Великої Британії / І.С. Постоленко // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Іноземна мова як фактор входження в міжнародний освітній простір». – Умань : АЛМІ, 2007. – С. 220–222.
11. Постоленко І.С. Особливості управління середніми загальноосвітніми закладами у Великій Британії / І.С. Постоленко // Матеріали Всеукраїнського науково-методичного семінару «Актуальні проблеми лінгвістики в контексті міжкультурної комунікації». – Умань: ПП Жовтий, 2011. – С. 63–67.
12. Постоленко І. С. Педагогічне лідерство та педагогічні команди як чинники удосконалення управління педагогічним процесом у школах Великої Британії / І.С. Постоленко // Порівняльно-педагогічні студії. – 2010. – № 1–2. – С. 113–119.
13. Постоленко І.С. Педагогічні команди у школах Великої Британії / І.С. Постоленко // Розбудова освіти для суспільства знань : мова, полікультурність, особистість : матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Умань : Софія, 2010. – С. 49–51.
14. Постоленко І. С. Планування й цілеспрямованість педагогічного процесу у школах Великої Британії / І.С. Постоленко // Рідна школа, 2010. – № 6. – С. 68–71.
15. Постоленко І.С. Реформування шкільної освіти Англії в другій половині ХХ століття / І.С. Постоленко // Соціалізація особистості : збірник наукових

- праць / за заг. ред. проф. А. Й. Капської. – К. : НПУ, 2006. – Т. XXVII. – С. 231–232.
16. Постоленко І.С. Роль батьків в організації педагогічного процесу в британських школах / І.С. Постоленко // Іншомовна освіта як засіб міжкультурного взаєморозуміння націй і народів : матеріали Всеукраїнського науково-методичного семінару (20 травня, 2011 року) – Умань: ПП Жовтий, 2011. – С. 105–108.
 17. Postolenko I., Y. Boyko, A. Kovbasyuk. Planning and targets of school education in Great Britain / I. Postolenko, Y. Boyko // International Science Ukrainian Edition (Humanities and Medical Science), Vol. 2. – Advanced Executive, United States of America, December 2010. – P. 78–81.
 18. Постоленко І.С. Типи курикулуму у школах Великої Британії / І.С. Постоленко // Збірник наукових праць студентів та молодих вчених. – Умань : ПП Жовтий, 2012. – С. 7–11.
 19. Постоленко І.С. Організація навчання в школах Великої Британії / І.С. Постоленко // Міждисциплінарність як методологія гуманітарних наук: мова, освіта, культура : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 26–27 квітня 2012 р. м. Умань : ПП Жовтий О.О., 2012 – Ч. 1. – С. 201–204.

АНОТАЦІЯ

Постоленко І.С. Організація педагогічного процесу в середніх загальноосвітніх навчальних закладах Великої Британії. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – Загальна педагогіка та історія педагогіки. – Київський університет імені Бориса Грінченка – Київ, 2012.

У дисертації в порівняльно-педагогічному аспекті досліджено проблеми організації педагогічного процесу у середніх загальноосвітніх навчальних закладах Великої Британії. Шляхи становлення та соціально-педагогічні особливості розвитку шкільного педагогічного процесу в Сполученому Королівстві проаналізовано в контексті світових та європейських освітніх тенденцій.

Педагогічний процес у середніх загальноосвітніх навчальних закладах Великої Британії досліджено у єдності його тенденцій, цілей, принципів, змісту, форм і методів його реалізації. Здійснено порівняльний аналіз організації шкільного педагогічного процесу в Україні та Великій Британії. Надані рекомендації щодо використання позитивного досвіду британських педагогів з метою вдосконалення педагогічного процесу в українських школах.

Ключові слова: середня загальноосвітня школа, педагогічний процес, Велика Британія, курикулум, ключові етапи навчання, освітня реформа.

АННОТАЦІЯ

Постоленко И.С. Организация педагогического процесса в средних общеобразовательных учебных заведениях Великобритании. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – Общая педагогика и история педагогики. – Киевский университет имени Бориса Гринченка. – Киев, 2012.

В диссертации исследованы в сравнительно-педагогическом аспекте проблемы организации педагогического процесса в средних общеобразовательных учебных заведениях Великобритании. Пути становления и социально-педагогические особенности развития школьного педагогического процесса в Объединенном Королевстве проанализированы в контексте мировых и европейских образовательных тенденций. Педагогический процесс в средних общеобразовательных учебных заведениях Великобритании исследован в единстве его тенденций, целей, принципов, содержания, форм и методов его реализации. Осуществлен сравнительный анализ организации школьного педагогического процесса в Украине и Великобритании. Даны рекомендации по использованию положительного опыта британских педагогов в направлении совершенствования педагогического процесса в украинских школах.

Ключевые слова: средняя общеобразовательная школа, педагогический процесс, Великобритания, курикулум, ключевые этапы обучения, образовательная реформа.

ANNOTATION

Postolenko I.S. Organization of Pedagogical Process in Secondary Comprehensive Schools in Great Britain. – Manuscript.

Scientific thesis for a Candidate degree in specialty 13.00.01. - 'Principles of Education and History of Education'. – Borys Hrinchenko Kyiv University. – Kyiv, 2012.

The problem of organization of pedagogical process in secondary comprehensive schools in Great Britain is raised on the comprehensive and pedagogical basis. The author analyzes the ways of development and the peculiarities of organization of pedagogical process in the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland in the context of world and European tendencies.

Pedagogical process in British schools is investigated on the bases of integrity of trends, aims, principles, content, forms and methods of realization. The author made the comparative analysis of organization of pedagogical process in the schools of Ukraine and Great Britain. Recommendations for the use of experience of British teachers in the sphere of improvement of pedagogical process in Ukrainian schools are given in the thesis.

In the first part of the scientific project "The development of the organizational principles of school educational process in Great Britain" the main educational reforms are analyzed. They became the bases of British school education. The major education acts and laws are investigated in order to emphasize the importance of their influence on the system of secondary education in general. The main reforms in modern British

school educational system are deeply analyzed in order to give a vivid description and conclusions concerning the ways of improvement of secondary education in Great Britain. The financing and management of pedagogical process in British Schools are analyzed through the basic principles, such as leadership, local differences, monitoring and accessing good results, etc. The thesis shows that in modern schooling in the UK there is a complex combination of centralized and decentralized mechanisms of teaching process due to the needs of economic development in the context of globalization, the development of knowledge in economy, information and communication technologies. Priorities in institutional improvement of educational process in the UK schools are giving access to equal education across the country, the efficiency of educational process through its standardization, registration and results reporting, strengthening ties between schools and employers.

The second part of the research project “Practical approach to the organization of educational process in British schools” deals with the main forms and methods of the organization of pedagogical process in secondary schools. The main practical aims and approaches are described. There is a description of the main stages of education in British schools. The subjects taught at different stages are shown through the main forms and methods of school education. The organization of a school day in Britain is investigated. It is described with the help of many aspects included in the organization of pedagogical process in schools of Great Britain and Northern Ireland. We can also observe the description and analysis of the interaction between the main participants of educational process. The interaction is organized on the principles of partnership, tolerance, equality, respect and support. Speaking about the assessment, the main methods are defined, e.g. mentoring, tutoring, individual consulting hours, role-playing, questionnaires etc. To sum everything up, the main recommendations for the organization of Ukrainian educational process were suggested. They are based on British experience and have the aim to improve the system of organization of pedagogical process in Ukrainian secondary schools. The experience of British workers regarding the organization of educational process in schools, and by comparing the main parameters of educational process in the schools of Great Britain and Ukraine made it possible to identify common and distinctive features. The former include: a democratic approach to the educational process in schools, improving governance mechanisms, standardization, monitoring the quality of teaching process, the desire to provide all children an equal opportunity to obtain qualitative knowledge.

Key words: secondary comprehensive school, pedagogical process, Great Britain, curriculum, key stages, educational reform.